

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

AREA BASED EDUCATION MANAGEMENT OF PARTICIPATORY MANAGEMENT OF BASIC EDUCATION SCHOOL ADMINISTRATORS

วรชัย วิภูอุปโภคตร

Vorachai Viphoouparakhot

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Education, Bangkokthonburi University

Received: May 29, 2020 / Revised: November 4, 2020 / Accepted: November 9, 2020

บทคัดย่อ

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการศึกษาเพื่อมุ่งแก้ปัญหาโดยใช้เจตคติพื้นที่เป็นฐานใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามบริบทความต้องการของพื้นที่ในการสร้างผลสัมฤทธิ์ให้กับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น สำหรับรูปแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ด้วยการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องใช้ความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมแนวระนาบของทุกภาคส่วนในพื้นที่ในการร่วมกันบริหารจัดการสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การระดมทรัพยากร และความสัมพันธ์แนวตั้งของภาครัฐในการสนับสนุนกำกับดูแล โดยมีองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ได้แก่ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน ทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนคณะทำงานและการบริหารจัดการ ส่วนปัจจัยแห่งความสำเร็จนั้นต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนบนฐานข้อมูลความรู้ ทรัพยากรในพื้นที่ และความเชื่อมั่นไว้วางใจ การมีกลไกในคณะทำงานที่เห็นภาพร่วมกันชัดเจนในระดับพื้นที่มุ่งสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The area-based educational management is the allowance of opportunity for all stakeholders in the community to participate with the state in educational management to solve area-based problems with the efficient uses of resources available in the area in accordance with the context of the area's needs in order to create greater achievement for basic education schools more effectively. As for the area-based participatory education management model, the basic education school administrators must use the horizontal relationship to allow all sectors in the area to participate in the management of the school, instructional management, and resource mobilization; while they must use the vertical

relationship of the state sector for supporting and monitoring. The components of the area-based participatory education management model are as follows: the model of community participation, the stakeholders in the area, the achievement of mutual benefits, resources in the community, the working group, and the management. In addition, the success factors must have clear goals based on the knowledge foundation, local resources and trust, and the having a mechanism in the working group that is clearly seen together at the area level with the aim to be a learning society with tangible results.

Keywords: Area-based Education Management, Participatory School Management, School Administrator

บทนำ

ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษาเพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักสำคัญต่อการพัฒนาขับเคลื่อนประเทศตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (2561-2580) สู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง (Government Gazette, 2018) ขณะเดียวกันสภาพปัจจุบันของระบบการศึกษาของประเทศไทยยังมีปัญหานับตั้งแต่ปัญหาความแตกต่างของคุณภาพสถานศึกษาแต่ละแห่งส่งผลต่อคุณภาพของคนไทยในแต่ละพื้นที่ แต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน รวมทั้งปัญหาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกๆระดับมีความแตกต่างกันทำให้เกิดจุดอ่อนด้านการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่ยังไม่เหมาะสมตามแต่ละพื้นที่ การบริหารจัดการยังขาดความคล่องตัว ยังมีความเหลื่อมล้ำในด้านโอกาส และความเสมอภาคทางการศึกษา

การบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีการเพิ่มคุณภาพในทุกภารกิจ ทั้งการบริหารสถานศึกษา การจัดการเรียน การสอน การส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เองตลอดชีวิต จึงต้องมีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่มีเป้าหมายหลัก ประกอบด้วย 1) พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ 2) เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและจัดการศึกษานำไปสู่ความเป็นเลิศได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม เลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ (Office of the National Education Commission, 2017: 4-15)

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นแนวทางที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดการเรียน การสอน การบริหารจัดการ และการใช้จ่ายงบประมาณทางการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างและระบบการจัดการที่ต้องได้รับการปรับปรุงเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะการบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กซึ่งมีอยู่จำนวนมากที่มีความแตกต่างกันในด้านคุณภาพของแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย โดยการนำแนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่มามีส่วนร่วมในการเพิ่มคุณภาพการศึกษาและลดภาระงบประมาณ เพื่อพัฒนาผู้เรียน พัฒนาการเรียน การสอน และพัฒนาครู การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษาที่เชื่อมโยงกันเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ The Secretariat of the Council of Education (2017: 17) ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2560-2579 เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐโดยยึดหลักสำคัญในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All) การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม (Inclusive Education) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม (All for Education) โดยยึดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งประเด็นภายในประเทศ เช่น การสร้างเสริมคุณภาพให้คนทุกช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติ นั้นในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 6: พัฒนาประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษามีเป้าหมาย เรื่อง โครงสร้างบทบาท และระบบการบริหารจัดการการศึกษามีความคล่องตัว ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และสถานศึกษาให้มีเอกภาพ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล มีระบบการบริหารจัดการศึกษา

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้วยการให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ (The Secretariat of the Council of Education, 2017: 9-17)

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นการปรับบทบาทการบริหารการศึกษาให้รัฐส่วนกลางหรือหน่วยงานระดับชาติตัดสินใจเชิงปฏิบัติน้อยลงและถ่ายโอนกระจายบทบาททางการศึกษานั้นหรือการให้อิสระแก่หน่วยงานทางสังคมในพื้นที่ในระดับล่างมากยิ่งขึ้นในการสร้างความรับผิดชอบของโรงเรียนต่อรัฐและชุมชน ช่วยขับเคลื่อนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ในชุมชนให้เข้ามาร่วมขับเคลื่อนการศึกษาเป็นระบบความสัมพันธ์ใหม่ที่รัฐและชุมชนในพื้นที่ร่วมด้วยช่วยกันจัดการศึกษา (The Secretariat of the Council of Education, 2016: 1-19) โดยการจัดการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์มีความจำเป็นต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบที่หลากหลายเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลาและตลอดชีวิต ซึ่งพื้นที่จะตอบโจทย์นี้ได้ในการมีความยืดหยุ่นคล่องตัวมีการใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนด้วยการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาให้ท้องถิ่น เอกชน และชุมชน โดยส่วนกลางลดบทบาทเพื่อตอบสนองความต้องการของคนและชุมชน

ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเริ่มมีบทบาทในการกระจายอำนาจการบริหารงานของโรงเรียนโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความหลากหลายและมีโจทย์ของการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นผลให้คุณภาพของผู้เรียนเป็นไปตามมาตรฐานเป้าหมายและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ สำหรับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ Manosai (2018: 1-13) กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาด้วยการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้โดยการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และทุกภาคส่วนมีอำนาจในการตัดสินใจ รวมทั้งออกแบบการจัดการศึกษาที่มุ่งแก้โจทย์ปัญหาของพื้นที่

ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพ เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของบริบทพื้นที่ และในปัจจุบันสถานศึกษาชั้นพื้นฐานต่างๆ มักได้รับคำแนะนำให้มีการจัดทำแผนการเรียนการสอนแบบผสมผสาน ด้วยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามาร่วมในการจัดการศึกษา รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งจากผลการศึกษาของ Wongthai (2019: 1-3) พบว่า ในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้บริหารและครูต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการดำเนินงานและมีการกำหนดรูปแบบของความร่วมมืออย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1. แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โดยมีหลักการจัดการศึกษา โดยมีการดำเนินงานดังนี้

การศึกษาต้องปรับตัวเองให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถนำองค์ความรู้บนโลกมาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์นวัตกรรมต่างๆ โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกและชี้แนะแนวทางและอาจต้องเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนด้วย โดยแนวทางการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนด้วยการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ การดึงศักยภาพของทุกภาคส่วนในพื้นที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน การบริหารจัดการของโรงเรียนเพื่อเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมมาเป็นการเรียนรู้เนื้อหาที่ต้องการตามโจทย์ของพื้นที่ ชุมชน และท้องถิ่นด้วยการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่อย่างบูรณาการเต็มที่

สำหรับแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามนิยามของ สำนักงาน

เลขาธิการสภาการศึกษา แนวคิด “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” (Area Based Education) เป็นการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่างๆ เป็นผู้จัดการศึกษา โดยรัฐมีการกระจายอำนาจให้จังหวัดเป็นผู้จัดการศึกษา อาจดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน มีอิสระและอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจ ร่วมออกแบบ สนับสนุนการพัฒนาการศึกษา ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา และร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาเป็นการกระจายอำนาจให้โรงเรียนมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากร กำหนดทิศทางการศึกษา ได้แก่ การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองต่อโจทย์ปัญหาและความต้องการตามบริบทของพื้นที่ (The Secretariat of the Council of Education, 2020: 6-8) โดย Manosai (2018: 1-13) กล่าวถึงเป้าหมายของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อสร้างความเท่าเทียมในโอกาส คุณภาพ และลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดย Thongkao (2015: 24-25) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ “การจัดการศึกษาแบบยึดพื้นที่เป็นฐาน” มีแนวคิดสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) เป็นการจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกับสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมของพื้นที่ 2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้เรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมกันในการเลือกหลักสูตรการเรียนตามความสนใจ ความถนัด และศักยภาพของตนเอง 3) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู มีหน้าที่วิเคราะห์ความต้องการหลักสูตรการเรียนตามศักยภาพของผู้เรียนและศักยภาพของพื้นที่ รวมทั้งมีวิธีประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อการเรียนที่สอดคล้อง และตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และพื้นที่ 4) ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการสร้างความพร้อมด้านทรัพยากรในการจัดทำหลักสูตร จัดโปรแกรมการเรียน คู่มือการใช้หลักสูตร แผนการสอน

แบบบูรณาการ ห้องปฏิบัติการ พัฒนาสื่อการเรียน การสอนรูปแบบต่างๆ การจัดอบรมเพื่อพัฒนา ความพร้อมในการใช้หลักสูตรให้แก่ครูในการ พัฒนาการเรียนรู้ 5) การจัดการเรียน การสอน และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียนจะต้อง ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึง มัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นรูปแบบการเรียนการสอน ที่สร้างโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองสู่การประกอบอาชีพ สร้างรายได้

RSA Project (2010: 2-4) ได้เสนอแนวคิด การปฏิรูปการศึกษาของหลายประเทศพบว่า การ จัดการศึกษาตามพื้นที่เป็นการออกแบบตามบริบท ของพื้นที่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ตามความต้องการ และการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นนั้นๆ ในการสนับสนุน การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนโดยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับ พันธมิตรท้องถิ่น (Community partners) ทั้งองค์กร ชุมชน และกลุ่มคน ของแต่ละท้องถิ่นเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่อย่าง แท้จริง ซึ่ง Renato de & Luiz (2014: 121-126) กล่าวว่า ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ในพื้นที่ขึ้นอยู่กับเครือข่ายสำคัญในการสื่อสารในการ ทำความเข้าใจในการสร้างการมีส่วนร่วมทั้งระดับ บนจากนโยบายภาครัฐและการสื่อสารกับภาคส่วน อื่นๆ ในพื้นที่ รวมทั้งการสื่อสารกันระหว่างโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และชุมชน สอดคล้องกับ แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของ Howard & Butcher (2007: 2-4) พบว่า การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน (Community Engagement) และการเรียนรู้ของ นักเรียนทำให้ชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักของการ ศึกษาของครูและนักเรียน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของ ชุมชนกับโรงเรียนในการใช้รูปแบบของการจัดการ ร่วมกันคือ ความมุ่งมั่นของการจัดการตามเป้าหมาย ในการบรรลุผลประโยชน์ร่วมกันจากการมีส่วนร่วม ของชุมชนกับโรงเรียน ซึ่ง The Secretariat of the

Council of Education (2016: 86-113) ได้ถอด บทเรียนจากประเทศที่มีแนวโน้มของผลการจัด การศึกษาที่ดีขึ้น สรุปได้ว่าการกระจายบทบาทการ จัดการศึกษาเชิงพื้นที่นั้นมีหน่วยงานระดับนโยบายใน การตัดสินใจอยู่ 3 ระดับ (Vertical Layered) คือ 1) ระดับชาติ (Top-down) ภาครัฐทำหน้าที่ในการกำกับ ทางนโยบาย จัดหาทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรและ งบประมาณ 2) ระดับกลาง (Implementation level) เป็นระดับการกระจายจากภาครัฐมายังระดับกลาง สู่การปฏิบัติ และ 3) ระดับโรงเรียน เป็นการกระจาย อำนาจสู่ระดับพื้นที่ ด้วยการสร้าง “การมีส่วนร่วมระดับ แนวราบ” (Horizontal Layered) กับภาคส่วนอื่นๆ ในการจัดการศึกษาตามบริบทของพื้นที่ จากการศึกษา ของ Hernthaisong, Sirisuthi, & Wisetrinthong (2017: 166-173) โดยการพัฒนากระบวนการจัดการ แบบมีส่วนร่วมในการจัดการสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สำหรับโรงเรียนโดยดึงชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจ และจัดการศึกษา โดยการกระจายบทบาทไปให้แก่ “พื้นที่” ต้องใช้เวลาอย่างต่อเนื่องตามความพร้อมและ สมรรถภาพทั้งโรงเรียนและชุมชนพื้นที่นั้นๆ

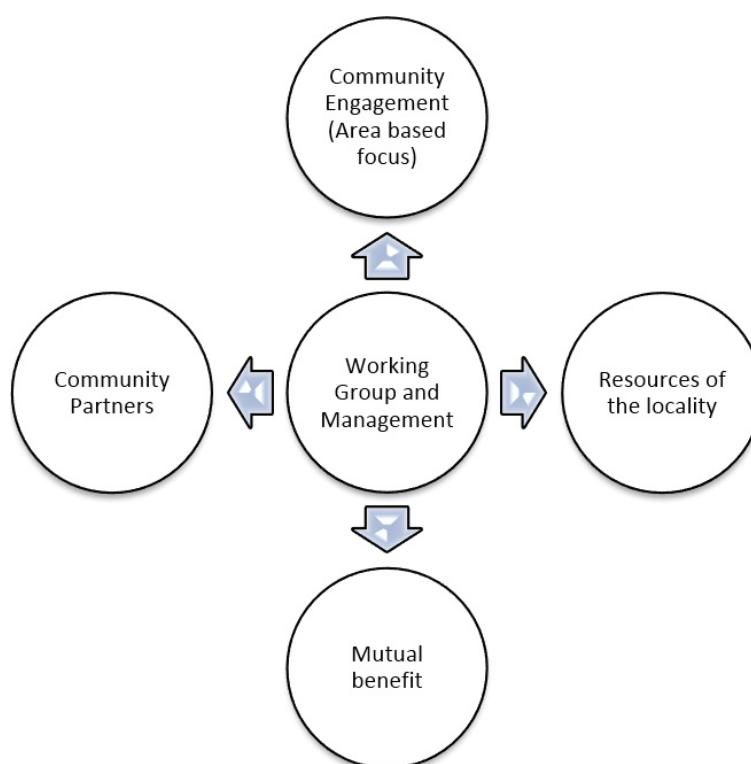
2. องค์ประกอบของการจัดการศึกษาเชิง พื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่การบริหารแบบ มีส่วนร่วมเป็นทิศทางการปรับตัวของการศึกษาไทย เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย รวมทั้งตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการกระจาย อำนาจในการจัดการศึกษาตามหลักการปฏิรูป การศึกษาไทย โดยเริ่มต้นจากการสร้างโอกาสทาง การศึกษาที่มีคุณภาพให้เท่าเทียมกันแก่ทุกคนใน ประเทศ ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ภาคส่วน ในพื้นที่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้า มามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเพื่อการปรับ เปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ใหม่ตามบริบทแต่ละพื้นที่ ดังนั้น ทิศทางการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาต้องกระตุ้น ให้ภาคส่วนอื่นๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษา

จากแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศไทยของ The Secretariat of the Council of Education (2020: 8) ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุงเพื่อแก้ปัญหาการศึกษาในระดับพื้นที่ องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ประกอบด้วย 1) กลไกความร่วมมือของภาคส่วนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ข้อมูลที่จะช่วยชี้ปัญหา จัดลำดับความสำคัญและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือไม่ และ 3) แผนและโครงการเพื่อพัฒนาการศึกษาในพื้นที่เพื่อบูรณาการความร่วมมือ

องค์ประกอบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์สาระจากแนวคิด หลักการ บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ของ Howard & Butcher (2007), Bunlungpattama (2008), RSA Project (2010), Renato de & Luiz (2014), Wedam, Quansah, & Debrah (2015), Thongkao (2015), Hernthaisong, Sirisuthi & Wisetrinthong (2017), Masathienwong et al. (2017), Manosai (2018) และ The Secretariat of the Council of Education (2020) แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของกาจัดการศึกษาเชิงพื้นที่การบริหารแบบมีส่วนร่วมให้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน ทรัพยากรในพื้นที่ คณะทำงานและการบริหารจัดการ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area based Education Management) ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ

และร่วมรับผิดชอบโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน (Area based focus) ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในพื้นที่ โดยการสร้างการมีส่วนร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละชุมชนพื้นที่ ย่อมมี

รูปแบบแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาเป็นฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และวิถีความเป็นอยู่ของแต่ละพื้นที่ ดังนั้น Howard & Butcher (2007), Bunlungpattama (2008), RSA Project (2010), Thongkao (2015) และ Wedam, Quansah, & Debrah (2015) ในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมมีกระบวนการดำเนินการ ตามกรอบการจัดการแบบ PDCA ประกอบด้วย 1) การสำรวจข้อมูลและความต้องการของพื้นที่เป็นฐาน 2) การวางแผนตามวิสัยทัศน์และพันธกิจและร่วมพัฒนาทั้งสถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่ 3) การกำหนดกิจกรรม แนวปฏิบัติ แนวทางการพัฒนาเพื่อไปสู่ความสำเร็จ 4) การตรวจสอบย้อนกลับ การประเมินผลเพื่อปรับปรุง และ 5) การสรุปผลกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในพื้นที่

2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Community Partners) เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นกลไกขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาในบทบาทต่างๆ จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องของ David & Diosdado (2006), Howard & Butcher (2007), Bunlungpattama (2008), RSA Project (2010), Renato de & Luiz (2014) และ Abreh (2017) บทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 1) สถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียนของสถานศึกษาในการสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นในชุมชน (Engage and Trust) มีความจริงใจ (Diosdado & David, 2007) ในการให้ความร่วมมือและเข้าใจจุดเด่น จุดด้อยของชุมชนในพื้นที่อย่างลึกซึ้งซึ่งมีสัมพันธภาพที่ดีในรูปแบบต่างๆ กับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ได้แก่ ผู้รับบริการ ผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ ต่างมีความสำคัญในการร่วมกันมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนร่วมกันเพื่อพัฒนาพื้นที่ในบทบาทการมีส่วนร่วมด้านการศึกษา (Involved in education) ในการกำหนด

ความต้องการและมาตรฐานของสถานศึกษาในพื้นที่ การร่วมมือกันในการวางแผนพัฒนาสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรเพื่อพื้นที่เพื่อตอบโจทย์พื้นที่ การเป็นแหล่งสนับสนุนทางทรัพยากรในพื้นที่เพื่อการสนับสนุนทั้งด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้และวัฒนธรรม และจัดการศึกษาเพื่อตรงตามความต้องการ

3. การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit) การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบด้านการบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายระหว่างสถานศึกษากับชุมชนในพื้นที่ในการดึงดูดให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมคิด ร่วมลงมือทำและร่วมกันติดตามผลพัฒนาร่วมกันในพื้นที่จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องของ Fusheini Adam (2005), Howard & Butcher (2007), Bunlungpattama (2008), RSA Project (2010), Renato de & Luiz (2014), Thongkao (2015), Abreh (2017), Hernthaisong, Sirisuthi, & Wisetrinthong (2017) และ Manosai (2018) เนื่องจากเกิดบรรยากาศการปฏิสัมพันธ์ที่ดีในพื้นที่ต่างได้รับผลประโยชน์ร่วมกันและร่วมชื่นชมยินดีในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชนได้รับการพัฒนาก็จะส่งผลดีต่อนักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานผู้รับบริการในชุมชนจะทำให้เกิดเครือข่ายผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนให้การสนับสนุน ร่วมกันแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ได้รับการส่งเสริมและการให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการพัฒนาแก้ปัญหาโดยมีสถานศึกษาเป็นจุดศูนย์กลางทางวิชาการในการร่วมกันพัฒนาวิชาชีพ ปราชญ์ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้เป็นรูปธรรมต่อยอดทางเศรษฐกิจ การดำรงชีวิตที่มีคุณภาพมากขึ้นจากผลการศึกษาของ Reed (2006) และ Diosdado & David (2007) พบว่า สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นร่วมกันในชุมชน ในการมีส่วนร่วมกันเพื่อพัฒนาพื้นที่ การมีโจทย์เป้าหมายที่ชัดเจนบนพื้นฐานความร่วมมือเกิดผลลัพธ์ทางบวก (Positive impact) สู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)

4. ทรัพยากรในชุมชน (Resources of the locality) ในการจัดการศึกษาโดยการยึดพื้นที่เป็นฐาน เป็นการบูรณาการการใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและการให้สถานศึกษาเป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญาและองค์ความรู้เพื่อชุมชนในพื้นที่และนำทรัพยากรอื่นๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกชั้นเรียน โดยจากการศึกษาของ Thongkao (2015) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในฐานพื้นที่ต้องการจัดหลักสูตรบ่มเพาะและพัฒนาอาชีพเชิงบูรณาการเพื่อตอบสนองความสนใจของนักเรียนและความต้องการของชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ การให้โรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น ด้านการเกษตร ด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่รุ่นหลังอาจสืบทอดหรือให้ความสนใจน้อยลง บทบาทโรงเรียนจึงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ การร่วมแก้ปัญหาตามโจทย์พื้นที่ จากการศึกษาค้นคว้าของ Manosai (2018) เช่น การจัดการศึกษาจากกลุ่มความหลากหลายของชาติพันธุ์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ การจัดอบรมวิชาชีพให้กับเยาวชนเพื่อการประกอบอาชีพในจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น ในส่วน Howard & Butcher (2007) เน้นการพัฒนาทักษะของครูและผู้เรียนด้วยการใช้ทรัพยากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมสอนถ่ายทอดแบ่งปัน สร้างเสริมประสบการณ์และทักษะชีวิตให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้ทันต่อความความก้าวหน้าทั้งทางวิทยาการก่อนออกสู่โลกเป็นจริงของการทำงาน ส่วนการศึกษา ของ RSA Project (2010) เป็นการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียชุมชนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน (Involved in education) ที่เป็นแหล่งเรียนรู้และวัฒนธรรม (Culture and knowledge) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรในพื้นที่ (Area based curriculum) การพัฒนาหลักสูตรร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ยึดโยงเข้ากับสภาพของพื้นที่ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ มีปราชญ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วมจัดการ

เรียนการสอนและใช้ทรัพยากรเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน (Local resource to support school)

5. คณะทำงานและการบริหารจัดการ (Working Group and Management) จากหลักการของ The Secretariat of the Council of Education (2020) ระดับนโยบายของภาครัฐ (Top-down) ลงมาสู่สถานศึกษาและภาคส่วนต่างๆ ในชุมชน และความพร้อมของชุมชนในแต่ละพื้นที่บนหลักการมีส่วนร่วมจากล่างสู่บน (Bottom up) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เครือข่ายการจัดการศึกษาโดยชุมชนประสบความสำเร็จตั้งแต่ระดับภาครัฐ ส่วนกลาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้นำพื้นที่ ผู้บริหารสถานศึกษาและภาคส่วนต่างๆ

คณะทำงาน (Working group) เป็นคณะบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารจัดการมีบทบาทในการขับเคลื่อนระดับนโยบายสู่การปฏิบัติมีอยู่ 3 ระดับ (Vertical Layered) คือ

1. คณะทำงานระดับชาติ (Top-down) ได้แก่ ภาครัฐทำหน้าที่ในการกำกับทางนโยบาย จัดหาทรัพยากรทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ คณะทำงานอยู่ในรูปแบบหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการศึกษาของชาติ อาจมีการแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาเฉพาะในลักษณะคณะกรรมการนโยบาย

2. ระดับกลาง (Decentralization level) เป็นการกระจายจากภาครัฐส่วนกลางมายังภาครัฐส่วนท้องถิ่นและพื้นที่จากระดับกลางสู่การปฏิบัติที่หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นในลักษณะการเป็นคณะกรรมการในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ เพื่อกระจายอำนาจสู่พื้นที่

3. ระดับสถานศึกษาและภาคชุมชนพื้นที่ (Implementation level) สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นศูนย์กลางกระจายอำนาจสู่ระดับพื้นที่ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วม (Horizontal Layered) กับภาคส่วนอื่นๆ มีคณะทำงานแบบคณะกรรมการ

ในการจัดการโรงเรียน (School Management Committees) ประกอบด้วยสถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่นั้นๆ

การบริหารจัดการ (Management)

จากหลักการของวงจร PDCA ของ Deming สามารถประยุกต์ใช้สำหรับคณะกรรมการในการบริหารจัดการ โดยสรุปจาก Howard & Butcher (2007), Bunlungpattama (2008), RSA Project (2010), Renato de & Luiz (2014), Thongkao (2015), Wedam, Quansah, & Debrash (2015), Abreh (2017), Masathienwong et al. (2017), Manosai (2018) และ The Secretariat of the Council of Education (2020) แต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1. ขั้นตอนการวางแผน (P = Plan)

ขั้นตอนการวางแผนครอบคลุมถึงการที่คณะกรรมการสถานศึกษามีภาพลักษณ์ในการปฏิบัติงานที่ดี (Performance of the schools) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่น (Inspiration) ความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการมีส่วนร่วมและเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อการพัฒนาชุมชนพื้นที่ร่วมกันกับสถานศึกษา คณะทำงานต้องเปิดให้มีการมีส่วนร่วมในหลายรูปแบบกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ จากตัวแทนของชุมชนในพื้นที่มาจากหลายภาคส่วน (Divers stakeholders) ที่ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหาพัฒนาตามโจทย์พื้นที่

2. ขั้นตอนการปฏิบัติ (D = Do)

คือ การลงมือปฏิบัติในการเปิดพื้นที่ร่วมกันพัฒนาเสริมสร้างการมีส่วนร่วม (Community engagement) ระหว่างสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ การให้สถานศึกษาเป็นแหล่งการจัดการเรียนการสอน ออกแบบหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของพื้นที่ (Area based curriculum) การให้ปราชญ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อการรักษาต่อยอดให้ภูมิปัญญาเหล่านั้นให้อยู่คงอยู่กับชุมชนพื้นที่ต่อไป โดยสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง

การบริหารจัดการ (Share management)

3. ขั้นตอนการตรวจสอบ (C = Check)

คือ การประเมินผลที่ได้รับจากการร่วมกันเปิดพื้นที่ในการพัฒนาร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ต้องมีขั้นตอนในการเปิดโอกาสการร่วมประเมินผลที่ได้รับว่าสอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้รับบริการในพื้นที่หรือไม่ พบปัญหาและอุปสรรคใดเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงร่วมกันโดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit)

4. ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสม

(A = Action) คือ ขั้นตอนการดำเนินงานให้เหมาะสมจะพิจารณาผลที่ได้จากการตรวจสอบจากขั้นตอนที่ 3 ซึ่งมีอยู่ 2 กรณี คือ 1) ผลที่เกิดขึ้นจากการร่วมกันพัฒนาพื้นที่ระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เป็นไปตามแผนหรือวัตถุประสงค์ความต้องการร่วมกันก็นำแนวทางหรือกระบวนการปฏิบัตินั้นมาจัดทำเป็นมาตรฐาน 2) แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ไม่เป็นไปตามแผน ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ควรนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาวิเคราะห์และพิจารณาร่วมกันว่าควรจะดำเนินการอย่างไร มองหาทางเลือกใหม่โดยมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่

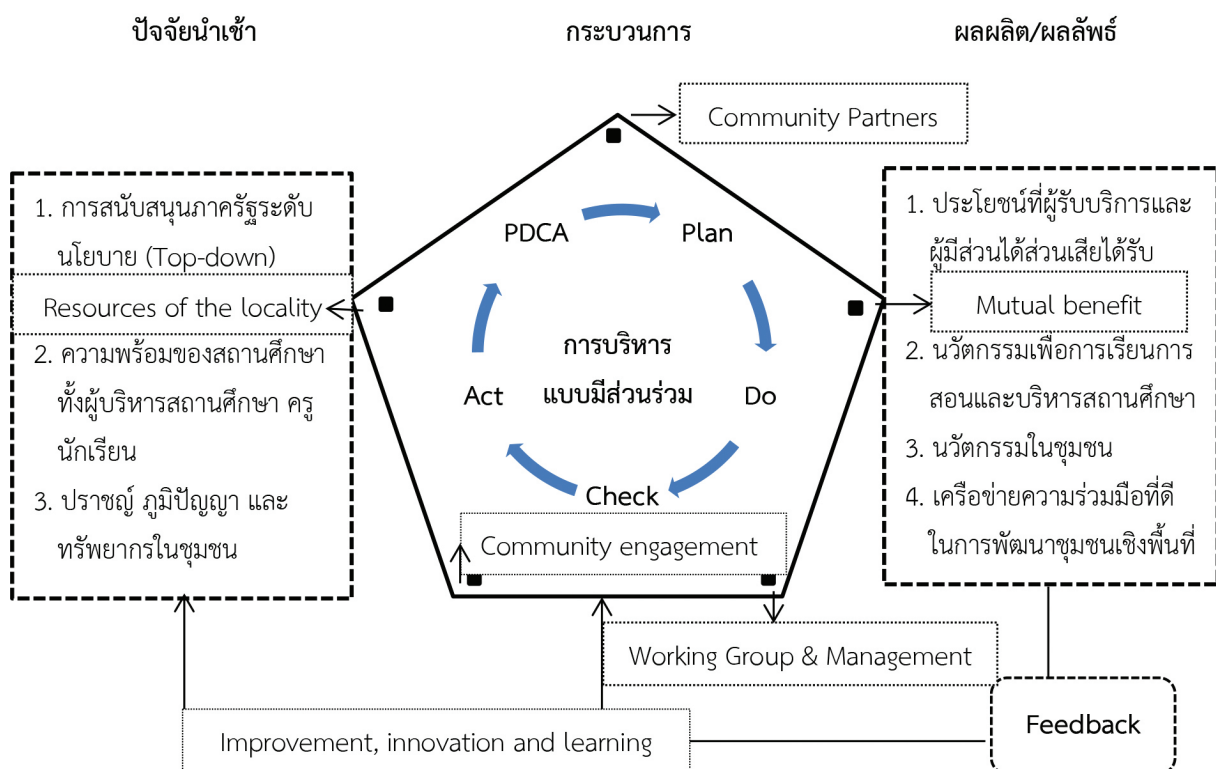
3. กลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่ในการร่วมกันจัดการศึกษาด้วยหลักการกระจายอำนาจของภาครัฐส่วนกลาง (Decentralization) ให้บทบาทสถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ร่วมกันโดยให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการสร้างการมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่ ด้วยการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ (Community engagement) ด้วยหลักการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมกัน โดยพัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการตามนโยบายรัฐ ระดับนโยบาย

(Top-down)

โดยมีกลไกการขับเคลื่อนด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการ นำไปสู่ผลเป้าหมายและผลลัพธ์ด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ในส่วนของปัจจัยนำเข้า ความสำเร็จของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่บรรลุผลสำเร็งนั้น ปัจจัยนำเข้าต้องขึ้นกับ “ทรัพยากรในชุมชน (Resources of the locality)” ทั้งภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้รับบริการอื่นๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ รวมทั้งทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่กระบวนการในการบริหารจัดการด้วยการมี “คณะทำงานและการบริหารจัดการ (Working Group and Management)” ที่มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วย “การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement)” โดยการใช้ “พื้นที่เป็นฐาน (Area based focus)” การมีองค์ประกอบสำคัญด้วยการมีสมาชิกในชุมชนพื้นที่เข้ามาเป็นผู้มีส่วนร่วม “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (Community

Partners)” กลไกสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาในพื้นที่ (All for Education) และให้การศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกคนในพื้นที่ (Education for all) ด้วยหลักการเปิดพื้นที่ที่ร่วมกันพัฒนาการศึกษา ด้วยการหารูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเหมาะสมในพื้นที่ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายหลักสำคัญของทุกภาคส่วนในพื้นที่คือ “การบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual benefit)” หัวใจสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมคือ การได้รับประโยชน์ของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับ เกิดนวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน การบริหารสถานศึกษา และการที่ชุมชนเกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ในชุมชน เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning community) เกิดภาคีเครือข่ายความร่วมมือที่ดีในการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ ในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนในชุมชนพื้นที่ก็มีส่วนร่วมในการตรวจสอบย้อนกลับเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขกลไกการบริหารจัดการ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษาที่ดีต้องมีความเป็นพลวัตคือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต้องมีความเข้าใจถึงความต้องการของพื้นที่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมนั้นๆ เพื่อการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ทั้งระบบ เพื่อมุ่งการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ การจัดการศึกษาจึงต้องอาศัยกระบวนการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในพื้นที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทและพื้นที่ถิ่นของตนเองตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายในพื้นที่ ดังนั้นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับโดยมีผู้บริหารสถานศึกษาต้องปฏิบัติตามถือเป็นนโยบายหนึ่งที่สำคัญในการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้สถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ในการร่วมเป็นคณะทำงานการวางแผนการบริหารจัดการในการดำเนินการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่หลักการของการมีส่วนร่วมที่สำคัญของชุมชนคือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ นำไปสู่การบรรลุ

ผลประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่และชุมชนเกิดความคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมในเชิงบูรณาการเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอด และต่อยอดการศึกษาสู่สังคม โดยปัจจัยความสำเร็จการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. การมีภาวะผู้นำอย่างสร้างสรรค์ (Leadership) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ครู ในการสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนในชุมชนพื้นที่สู่ระดับการปฏิบัติ
2. การที่สถานศึกษาและชุมชนในพื้นที่มีเจตย์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน (Area based focus and Mutual benefit) การเห็นภาพรวมร่วมกันและการมุ่งผลลัพธ์ที่บรรลุผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีความเหมาะสมในพื้นที่ (Communitarian model of participation) การมีกลไกในการทำงานร่วมกัน รูปแบบการมีส่วนร่วมที่ชัดเจน
4. การสร้างความศรัทธา แรงบันดาลใจ และระดับความเชื่อมั่น (Inspiration and Trust) ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ให้เป็นเรื่องจิตสาธารณะ มุ่งพัฒนาสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”

References

- Abreh, M. K. (2017). *Involvement of School Management Committees in School-based Management: Experiences*. Retrieved January 25, 2020, from <https://www.researchgate.net/publication/319931196>
- Bunlungpattama, T. (2008). The Role of People in Educational Management. *The City Journal*, 4(85), 30. [in Thai]
- David, T. G. & Diosdado, M. S. (2006). *Effective Participatory School Administration, Leadership, and Management: Does It Affect the Trust Levels of Stakeholders?* Retrieved Jan 25, 2020, from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1066691.pdf>
- Diosdado, M. S. & David, T. G. (2007). *Building Trust Among Educational Stakeholders through Participatory School Administration*. Retrieved February 15, 2020, from <https://www.researchgate.net/publication/242025714>

- Fusheini, A. (2005). *Community Participation in School Development: Understanding Participation in Basic Schools Performance in the Nanumba District of Ghana*. Retrieved March 5, 2020, from <http://bora.uib.no/handle/1956/1145>
- Government Gazette. (2018). *National Strategy 2018-2037*. Retrieved Mar 20, 2020, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF [in Thai]
- Hernthaisong, P., Sirisuthi, C., & Wisetrinthong, K. (2017). Development of Participative Management System in Learning Environment Management for Small Sized Primary Schools. *International Education Studies*, 10(2), 166-173.
- Howard, P. & Butcher, J. (2007). *Community Engagement and Student Learning: Making Community a Core Element of Teacher Education*. Retrieved March 10, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/237733338_Community_engagement_and_student_learning_Making_community_a_core_element_of_teacher_education
- Manosai, M. (2018). Basic Education Reform and Spatial Education. *Journal of Education Science*, 19(1), 1-15. [in Thai]
- Masathienwong, C., Leelawattanakul, P., Srisoui, K, & Watchirakuankhan, C (2017). *Research Coordination Project and Area Based Education Management Development* (Research Report). Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF). [in Thai]
- Office of the National Education Commission. (2017). *National Education Act 1999 Amendment (Version 2) 2002*. Bangkok: Office of Academic Affairs and Educational Standards. [in Thai]
- Reed, L. (2006). *The Effect of Participation in School-facilitated Community Service Programmers Student's Self-Esteem, Sense of Community Engagement and Attitudes to Christianity*. Master of Education, Australian Catholic University.
- Renatode, O. & Luiz, S. (2014). The Characteristics of Participation of the School Community in a Shared Management Model. *European Journal of Sustainable Development*, 3(3), 121-130.
- RSA Projects. (2010). *The RSA Area Based Curriculum: Engaging the Local*. Retrieved January 20, 2020, from <https://www.thersa.org/discover/publications-and-articles/reports/area-based-curriculum-engaging-the-local/Download>
- The Secretariat of the Council of Education. (2020). *Participation in Educational Management of Civil Society Stakeholders under the National Education Bill B.E..* Bangkok: Prik Wan Graphic Co., Ltd. [in Thai]
- The Secretariat of the Council of Education. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Prik Wan Graphic Co., Ltd. [in Thai]
- The Secretariat of the Council of Education. (2016). *Area Based Education Management Model: Alternative Lessons and Success Conditions*. Ministry of Education, Bangkok: Prik Wan Graphic Co., Ltd. [in Thai]

- Thongkao, K. (2015). Area-based Education Management: Concepts, Guidelines and Case Studies. *Suratthani Rajabhat Journal*, 2(2), 23-40. [in Thai]
- Wedam, E., Quansah, J. Y. D., & Debrah, I. A. (2015). *Community Participation in Educational Infrastructure Development and Management in Ghana*. Retrieved March 15, 2020 from <http://article.sapub.org/10.5923.j.edu.20150505.02.html>
- Wongthai, N. (2019). *Participatory Management of School Service Providers Under the Pathum Thani Educational Service Area Office 2*. Independent Study in Master of Education, Siam Technology College. [in Thai]

Name and Surname: Vorachai Viphoouparakhot

Highest Education: Ph.D. (Higher Education), Chulalongkorn University

University or Agency: Bangkokthonburi University

Field of Expertise: Higher Education, Educational Administration, Business Economics, and Public Administration